

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 29 november 2006

Utskriftsvänlig pdf-fil

Mitt i den rikhaltiga flora av idrottsvetenskaplig litteratur som behandlar så kallade events, det vill säga större idrottsarrangemang, utifrån antingen organisationstekniska eller ekonomiska aspekter, kommer så en bok som tar itu med de synnerligen intressanta politiska aspekterna – och därtill på ett insiktsfullt och intresseväckande sätt. Det är välkände **Alan Tomlinson** från University of Brighton som, lite oväntat kanske, tillsammans med Christopher Young, University of Cambridge, sammanställt antologin *National Identity and Global Sports Events: Culture, Politics and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup* (SUNY Press). I 13 kapitel presenteras fallstudier av ett antal olympiska spel och världsmästerskap i fotboll, från 1934 till 2002. Dessa megaevents har i alla de studerade fallen blivit till redskap för olika former av propaganda; diktaturer och demokratier tycks alla ha samma behov av självförhärligande och att föra fram den egna nationens, regionens eller det politiska systemets förträfflighet. Hos Johnny Wijk väckte boken bland annat frågan om det rimliga i att Kina arrangerar nästa OS, Beijing 2008.

Globala idrottsevenemang som nationell och politisk arena

Johnny Wijk

Historiska institutionen, Stockholms universitet

Alan Tomlinson & Christopher Young
(red)

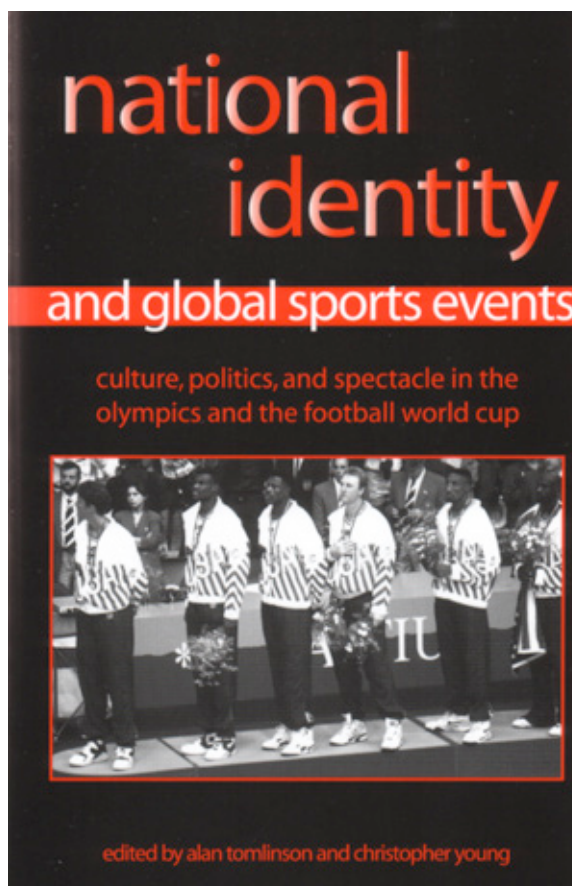
National Identity and Global Sports Events: Culture, Politics, and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup

244 sidor, hft.

Albany, NY: State University of New York Press 2006 (Sport, Culture, and Social Relations)

ISBN 0-7914-6616-7

Är det verkligen vettigt att Kina utsetts till arrangörsländ för nästa sommar-OS? Hur stor är risken att Peking 2008 kommer att insorteras i raden av olympiska spel där det framträdande minnet i alltför stor utsträckning kommer att handla om pompösa nationella och politiska manifestationer från arrangörsländets sida? Dessa kanske något provocerande men ändå i hög grad aktuella frågeställningar gör sig påmind vid läsandet av en nyutkommen bok som fokuserar just på olika former av nationella utspel och nationella identitetsfrågor i samband med stora arrangörskap i idrottshistorien. Det är en antologi med titeln *National Identity and Global Sports Events*, som i 13 innehållsrika kapitel – totalt dock bara ca 200 textsidor – erbjuder en historisk resa med ett antal nedslag vid några av 1900-talets stora sportevenemang med särskilt intresse för politiska och nationella perspektiv. Boken börjar i mitten av 1930-talet med fotbolls-VM 1934 i

Mussolinis Italien följt av ett kapitel om den nazistiska propagandaoffensiven vid Berlin-OS 1936. Tidsmässigt görs sedan ett hopp till 1960-talet där fotbolls-VM i England 1966 och Mexiko-OS 1968 analyseras. 1970-talet representeras av OS i München 1972 och fotbolls-VM i Argentina 1978, följt av stormaktsbojkotterna kring de politiskt färgade olympiska spelen i Moskva 1980 respektive Los Angeles 1984. Avslutningsvis fokuseras Barcelona-OS 1992, Sydney-OS 2000 och allra sist fotbolls-VM 2002 i Sydkorea och Japan.

De nämnda delkapitlen utgör olika fallstudier utförda och presenterade av olika personer varför de inbördes har relativt skiftande infallsvinklar. Allt kretsar dock kring det gemensamma temat om nationella och politiska perspektiv på idrottens allra största och mest spektakulära evenemang. Som en röd tråd genom de olika fallstudierna och som en återkommande framträdande förklaringsfaktor finns det faktum att olympiska spel och världsmästerskap i fotboll under hela 1900-talet omgivits av en allt större uppmärksamhet och att evenemangen på många sätt kan betraktas som globala gigantiska underhållningsspektakel. Parallellt med det ökade intresset framhålls även den massmediala explosionen kring dylika sporthändelser vilket hjälpt till att föra fram idrottens största evenemang till osannolikt stora mediahändelser, med en genomslagskraft som övriga kulturyttringar endast kan drömma om. Detta faktum kan sägas vara idrottens både lycka och problemområde. Å ena sidan har oanade kommersiella perspektiv öppnat sig med nya möjligheter till stora ekonomiska intäkter inom sportens värld, men å andra sidan har idrottens genomslagskraft inneburit en populär arena för politiska utspel, bojkotter och manifestationer av olika art. En nation som tilldelas ett olympiskt spel ser ofta arrangörskapet inte bara som en uppgift att ordna en bra idrottstävling. Den gigantiska globala uppmärksamheten lockar även till att utnyttja situationen till nationalistisk propaganda om den egna nationens förträfflighet, ibland även med starka politiska inslag som framhäver det egna samhällssystemet. Trots att idrotten själv teoretiskt alltid velat hävda sin opolitiska hållning och i grunden ogillat att bli inblandad i nationalistiska eller politiska sammanhang, har den praktiska verkligheten kring 1900-talets OS-historia påfallande ofta istället handlat om tydliga politiska och nationella yttringar av allehanda sort.

För den som är någorlunda väl bevandrad i idrottshistorien erbjuder boken *National Identity and Global Sports Events* inte direkt några nya och oväntade perspektiv på de politiska aspekterna kring arrangemangen kring OS och VM i fotboll, men ger en bra grundläggande historisk bas för den som vill gå vidare kring detta tema. I bokens inledande del finns en teoretisk översikt kring begreppet "spektakel" och något man kallar "olympisk etnografi" som kan vara användbart i sammanhanget. Det handlar om fenomenet olympiska spel och hur dessa har förändrats över tid i kulturella, kommersiella och massmediala termer. I de olika konkreta delstudierna i boken framkommer föga överraskande att genom hela 1900-talshistorien har de arrangerande länderna till OS och VM i fotboll närmast alltid betraktat evenemangen och själva arrangörskapet som en nationell uppvisning, oavsett om det handlat om diktaturer eller demokratier, oavsett om det gällt 1930-talet eller början av 2000-talet. Motiven har skiftat, men viljan till nationalistisk propaganda har alltid funnits med – låt vara olika starkt framträdande.

Den nazistiska propagandan vid OS i Berlin 1936 är väl känd och rikligt dokumenterad och analyserad. Intressant är att även att läsa avsnittet "Football and Fascism" om fotbolls-VM 1934 i Italien som beskrivs som ett utpräglat propagandaevenemang för Mussolinis fascistiska politik med storvulna nationalistiska tongångar. Det italienska fotbollslaget triumf och erövrande av VM-titeln med en 2-1 seger över Tjeckoslovakien i finalen i Rom på Stadio Flaminio – Fascist National Party Stadium, inför fullsatta läktare, kopplades mycket konkret till den italienska nationens styrka och användes flitigt i den utrikespolitiska propagandan, bl.a. för att rättfärdiga invasionen av Abessinien och engagemanget i Spanska inbördeskriget. Italien försvarade för övrigt VM-titeln fyra år senare i Paris 1938.

Ett annat intressant delkapitel handlar om bakgrundsspelet och den tämligen våldsamma interna debatten i Mexiko i samband med landets OS-arrangemang 1968. Studien lyfter fram brytpunkten mellan den gamla mexikanska kulturens traditioner, de intressenter som ville lyfta fram det nya moderna utvecklade Mexiko och den radikala vänsterrörelsen som protesterade mot det olympiska evenemanget. Vid detta OS hade även direktsänd TV börjat få ett stort inflytande över spelens genomförande. Kalla krigets långa skugga var som bekant fortfarande påtagligt närvarande då supermakterna ansvarade för var sitt OS på 1980-talet, år 1980 i Moskva respektive Los Angeles 1984. Närstudien av Moskva-OS inrymmer intressanta lite längre tidsperspektiv och kopplingar bakåt till den ryska retoriken och propagandakulturen i samband med idrott ända tillbaka till 1930-talet, då Sovjetstaten bestämde sig för att sport var ett bra uttrycksmedel för socialistisk propaganda. I Moskva 1980 spelades hela registret av årtiondens propagandautveckling upp till närmast perfekt fulländning i avsikt att tjusa och förföra omvärlden med perfektionistiska massuppvisningar. Avslutningsceremonien med en gråtande björn över hela läktarsektioner med tusentals människor i perfekt samordning kan onekligen vara den mest minnesvärda prestationen i denna speciella OS-genre. I Los Angeles 1984 var den nationalistiska framtoningen minst lika framträdande – dock med annat innehåll – men utgör annars en vändpunkt i OS-historien som de första genomkommersiella spelen som också gick

med rejäl vinst för arrangörerna, ett tidigare okänt fenomen vid olympiska arrangemang.

OS Barcelona 1992 sticker ut i historien som ett arrangemang där den regionala propagandan satte sin tydliga prägel på spelen. Det var inte Spanien som firade triumfer som arrangörsland utan endast Katalonien, med direkt udd riktat mot den centrala makten i Madrid. Katalanerna ville även kraftfullt demonstrera att myten om spanjorers oförmåga till planering och organisation på intet sätt gällde befolkningen i Katalonien, utan här handlade det om en region med moderna och effektiva människor som också lyckades genomföra ett olympiskt spel på ett mycket gästvänligt och utmärkt sätt. Hela Barcelonas infrastruktur och stadsbild genomgick stora förändringar vid förberedelserna inför OS och innebar ett stort lyft för hela regionen vad gällde turism och handelsutveckling. Barcelona 1992 kan onekligen ses som ett exempel på hur en förhållandevis undanskymd regional stad plötsligt förvandlades till en framträdande europeisk storstad tack vare ett OS, och som därefter befunnit sig på toppnivå bland europeiska turistmål. Även delstudien om fotbolls-VM i Sydkorea och Japan 2002 innehåller en analys över hur detta evenemang i positiv inriktning påverkade hela regionen både vad gäller kulturell identitet och kommersiell utveckling. Samarbetet mellan två nationer och närmandet mellan två folk ägnas särskild uppmärksamhet och dessutom görs vissa jämförelser med de bägge ländernas sommar-OS, Tokyo 1964 respektive Soul 1988.

Boken om dessa globala gigantiska idrottsevenemang reser alltså generella frågor kring relationen idrott-politik-nationalism, och leder över till egna funderingar om hur idrotten egentligen ska hantera detta. Är talet om idrottens opolitiska hållning verkligen försvarbart då de stora idrottsevenemangen uppenbarligen ständigt utnyttjas för nationell politisk propaganda av olika art? Att till exempel ge värdskapet för ett OS till Kina, som av oberoende Amnesty Internationell placeras mycket högt på listor över olika brott mot de mänskliga rättigheterna och närmast toppar listan över utförda dödsstraff, väcker onekligen dystra funderingar. Och vissa rapporter om hur det gått till när arrangörerna bokstavligen flyttat folk och skövlat bort mindre bemedlade människors bostäder för att bygga de nya eleganta OS-anläggningarna för att imponera på en hänförd omvärld, gör inte humöret bättre. Borde inte den mäktiga internationella idrottsrörelsen ha sådan makt att vissa grundläggande krav kan ställas på presumtiva arrangörsländer? Rimligt vore att börja med krav på kraftfull nedtoning av nationalistiska politiska inslag. Därefter borde en minimilista på krav om att grundläggande mänskliga rättigheter ska gälla för att kvalificera sig som arrangör för OS eller större världsmästerskap. Varför är den internationella idrottsrörelsen så ovillig att på allvar försöka bidra till en bättre värld, med förbättrade mänskliga villkor för alla idrottare som globalt ska förenas från jordens alla hörn, enligt de stolta deviserna? Har idrottsrörelsen dåligt självförtroende inför det man skulle kunna utträtta eller är det helt enkelt bara pengar och så stora vinster som möjligt som gäller?

© Johnny Wijk 2006

 [Köp boken från Adlibris.se](https://www.adlibris.se)

 [Kjøp boken fra Akademika.no](https://www.akademika.no)

 [Køb bogen fra Samfundslitteratur.dk](https://www.samfundslitteratur.dk)